

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

K úmrtí akademika Františka Běhounka

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 18 (1973), No. 3, 113--[115]

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/139291>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1973

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

K úmrtí akademika Františka Běhounka

Dne 1. 1. 1973 náhle zemřel akademik František Běhounek. Odešel člověk, s jehož jménem je spjata celá důležitá etapa rozvoje fyzikálních věd v Československu, člověk který nadto byl vynikajícím zosobněním humanistických tradic přírodních věd.

František Běhounek se narodil 27. října 1898 v Praze. Vysokoškolská studia na Universitě Karlově v Praze dala základ jeho další badatelské činnosti. Již během studií projevil zájem o studium tehdy zcela nového oboru, radioaktivity. Na doporučení svého učitele prof. B. Kučery odejel v roce 1920 jako stipendista do Institutu de Radium do Paříže. Tam nebyl jeho vedoucím nikdo jiný než paní Marie Skłodowska-Curieová. Jednorozční pobyt dále prohloubil zájem mladého vědeckého pracovníka o studium vědního oboru a stal se významným činitelem v celé jeho další životní dráze. V roce 1922 byl F. Běhounek na Universitě Karlově promován na doktora přírodních věd. Jeho lidské vlastnosti i vědecký zájem a také doporučení paní Curieové zařadily ho mezi účastníky dvou polárních výprav, v roce 1926 Admunseno-

vy – Ellsworthovy – Nobilovy a v roce 1928 expedice Nobileho. Osudy druhé expedice jsou veřejnosti široce známy, méně však se ví o tom, jak vysoce hodnotili další účastníci (např. gen. Nobile) důležitost osobnosti dr. Běhounka, jeho lidský přínos k udržení naděje za dlouhých dnů čekání na záchranu.

Po návratu se dr. Běhounek zařadil opět na své místo asistenta ve Státním radiologickém ústavu v Praze a v roce 1929 se pojednáním o výsledcích svých severopolárních měření habilitoval na přírodovědecké fakultě University Karlovy. V roce 1933 se stal ředitelem Státního radiologického ústavu. V této funkci se zasadil o rozvoj celé československé radiologie, prosadil řadu opatření, jejichž cílem bylo vždy pokrokové řešení aktuálních úkolů vědního oboru. Zájem o otázky léčby zářením v průběhu II. světové války do-

vedl dr. Běhounka v r. 1946 na místo přednosta fyzikálního oddělení Radioléčebného (nyní Onkologického) ústavu v Praze na Bulovce. I zde, v nepoměrně skromnějším prostředí, rozvinul své organizační schopnosti, a není proto divu, že se toto oddělení v r. 1956 stalo základem pracoviště radiologické dozimetrie vznikajícího Ústavu jaderného výzkumu Československé akademie věd. Úsek radiologické dozimetrie se pod jeho vedením soustřeďoval na nejdůležitější otázky základního výzkumu v oboru dozimetrie ionizujícího záření a stal se v tomto směru základním pracovištěm v ČSSR. Bylo proto rozhodnuto ustavit jej od 1. ledna 1972 jako samostatnou Laboratoř radiologické dozimetrie ČSAV. Akademik Běhounek se stal jejím prvním vedoucím a je třeba litovat, že mu k výkonu této funkce byl dopřán osudem pouhý jediný rok.

Současně s vědeckou aktivitou nezapomínal akademik Běhounek ani na činnost pedagogickou. Byl jedním ze zakládajících profesorů fakulty technické a jaderné fyziky UK, později ČVUT a v prvních letech zde vedl katedru jaderné chemie. Stále vzrůstající důležitost dozimetrie a potřeba absolventů tohoto oboru ho vedla v roce 1966 k založení a postupnému vybudování vlastní katedry dozimetrie a aplikace ionizujícího záření, jejímž vedoucím byl až do roku 1971.

Už jen z předcházejícího stručného výčtu životních dat je zřejmé, jak obtížné by bylo zachytit všechny směry vědeckého zájmu a původní vědecký přínos akademika Běhounka. Ve 100 původních pracích a 14 odborných knižních publikacích jsou zachyceny vlastně jen ty nejzákladnější myšlenky. Vždy se v nich však objevuje to, co pro něho bylo nejdůležitější: zájem o radiologickou ochranu člověka a radioaktivní čistotu jeho životního prostředí. Prvé práce, vypracované pod přímým vedením paní Curieové, byly věnovány studiu emanačních schopností materiálů a jejího kvantitativního vyhodnocení; k studiím v tomto směru se však vrátil i později. Důležitá skupina jeho prací byla spojena s účastí na polárních výpravách a je věnována problému atmosférické elektřiny. Akademik Běhounek jako první dokázal nezávislost vodivosti vzduchu na zeměpisné šířce mezi 40° a 90° severní šířky a svědčí o jeho svědomitosti a fyzikální erudici, že tento efekt byl potvrzen až téměř po 20 letech a popsán Lemaitem jako šířkový efekt kosmického záření. V další etapě své vědecké činnosti se zaměřil zejména na studium přirozené radioaktivity v Československu, a to metodicky i prakticky. Již od dvacátých let se zajímal i o otázky léčby zářením a této problematice se intenzivně věnoval zejména v období II. světové války a při práci v Radioléčebném ústavu. Otázkám vzdušné aktivity, vlivu provozu jaderných zařízení na životní prostředí a teoretickým aspektům bezpečnosti provozu velkých jaderných zařízení pak věnoval akademik Běhounek poslední léta svého plodného vědeckého života.

Akademik Běhounek nebyl však vědcem uzavřeným jen do své práce. Uplatňoval své znalosti a schopnosti také organizačně. Byl členem vědeckých rad Českého vysokého učení i University Karlovy, členem Československé komise pro atomovou energii a předsedou její rady pro jadernou bezpečnost, byl čestným členem Československé lékařské společnosti J. E. Purkyně i aktivním členem Svazu českých spisovatelů. Za jeho činnost se mu dostalo řady uznání doma i v zahraničí. Byl nositelem Řádu republiky i Řádu práce, čestné plakety ČSAV „Za zásluhy o vědu a lidstvo“, zlaté oborové plakety ČSAV za zásluhy ve fyzikálních vědách, zlaté Felberovy medaile ČVUT. Akademie věd v Římě

ho zvolila svým dopisujícím členem, Akademie věd v Bukurešti svým čestným členem. Za práce v oboru dozimetrie mu spolu s dvanácti významnými fyziky v roce 1957 byla udělena stříbrná medaile města Paříže.

V akademiku Františku Běhounkovi neodešel však jen otec československé radiologie a dozimetrie. Odešel v něm i milovaný autor kolem 30 beletristických knih pro mládež i dospělé, knih, které žánrově zabíhají od klukovských snů až k náročným cestopisným románům, od příběhu z dávnověku až po science fiction. Každý čtenář jistě ví, jak hluboké znalosti často daleko odlehlých oborů v těchto knihách akad. Běhounek prokazoval. Ve všech těchto dílech, poutavě vyprávěných, učí své čtenáře tomu, co sám zastával: úctě a lásce k pravdě, obdivování těch nejcennějších lidských hodnot, často prověřovaných v mezních existenciálních situacích. Není divu, že jeho beletristické nadání vedlo spolu s jeho vědeckou erudicí k tomu, že se stal i jedním z našich nejvýznačnějších autorů vědeckopopulárních děl. Nelze však ani spočítat články v tisku, vystoupení v rozhlasu i televizi; o rozsahu této jeho činnosti dá snad obraz i dalších 19 vědeckopopularizačních knih. Poslední z jeho větších prací tohoto druhu, knihu nazvanou *Atomy vládnou*, vydalo nakladatelství Pragopress v polovině roku 1972 a tato kniha je v živé paměti lidí zabývajících se jadernými vědami, ale i ostatních zájemců. A závěrečný rozhovor autora a redaktora v jedné osobě je vykrytalizováním dvojí velké osobnosti akademika Františka Běhounka, člověka-humanisty a člověka-vědce.

A takového jsme ho znali i my, kterým bylo dopřáno s ním spolupracovat. Člověka, který měl pochopení pro všechny lidské radosti i strasti, člověka skromného a charakterního; stejně tak vždy pracovitého a houževnatého vědce, v otázkách vědecké pravdy neznajícího kompromisů. Takový byl a v našich myslích zůstane akademik František Běhounek. Je na nás, pokračovatelích jeho díla, abychom naplnili jeho odkaz. Víme, že tomu můžeme dostat jen tehdy, budeme-li vždy a za všech okolností věrni jeho vědeckým záměrům, vědecké pravdě a zachováme-li si v mysli jeho osobnost i díla.

*Pracovníci Laboratoře radiologické
dozimetrie ČSAV*

Jednak si myslím, že najlepším riešením otázok výuky je pochopiť, že najvhodnejším spôsobom učenia je priamy, osobný styk medzi žiakom a dobrým učiteľom, keď žiak posudzuje myšlienky, rozmyšľa o rôznych veciach a beseduje o nich. Nemožno sa veľa naučiť odsediac si iba prednášky či jednoducho riešiac úlohy. No dnes treba vyučovať také množstvá študentov, že treba miesto ideálov hľadať náhražky.

Ukázalo sa, že i jednoduché prevedenie zápisov prednášok na tvar vhodný pre čítanie, a to aj bez prepracovania a prezerania materiálu prednášok, si vyžaduje veľa času. Na takú prácu nedochodí síl technickému redaktorovi ani študentovi, vyžaduje si to starostlivú pozornosť fyzika — profesiónála, pri čom nad každou prednáškou musí pracovať desať — dvadsať hodín.

Feynmann
